

הפשיטה הראשונה על הרדאר הבריטי בסטלה מאריס

מתוך הספר "הגדוד הראשון" מאת זאב עופר ותהילה עופר

הפשיטה והחבלה בתחנת הרדאר בסטלה מאריס נועדה להתבצע במקביל לחבלה חוזרת במשטרת גבעת אולגה (בידי יחידה אחרת של הפלמ"ח) ששוקמה לאחר חבלה קודמת. מועד הביצוע נקבע לשעות הערב של 20 בינואר 1946, כתגובה להשתלטות הבריטים ב-17 בינואר, בלב ים, על האונייה 'אנצו סרני' שהובילה 908 מעפילים. המידע הנחוץ לפשיטה על המקום נאסף הרבה זמן מראש. המג"ד נחום שריג הטיל את המשימה על פלוגה א' בפיקוד נחמיה שיין שבחר כמפקד הפעולה את רפאל גינצבורג, רפי, המכונה "התרנגול" בשל מוצאו ממושב רמות השבים שנודע בלולי התרנגולות שבו. רפי, מפקד מחלקת יגור, היה מבוגרי "כדורי" וממקימי קיבוץ בית קשת.

להשלמת הידיעות ערך רפי סיורים אחדים ולחלקם צירף את המד"סית (מדריכת ספורט שימושי) מרים לנדאו ובהעמידם פני נאהבים ערכו תצפיות. בהצלבת כל החומר המודיעיני התברר כי: מיתקן הרדאר נמצא במרכז המחנה, מוגן בחומת אבן וסביבה גדר תיל; גדר נוספת מגינה על צריפי המגורים של השומרים והמנהלה; גדרות תיל מקיפות את כל המחנה; כל השטח מואר בזרקורים; במחנה אמורים להימצא כ-60 חיילים; תגבורת חיילים מכל איזור חיפה מסוגלת להגיע במהירות.

הפשיטה תוכננה עם כוח של כיתה, שבעה לוחמים, מחולקים לחוליית חבלה וחוליית חיפוי. כל לוחם יהיה חמוש בתת מקלע "טומיגן" והחבלנים יסחבו על גבם גם שקים עם עשרות קילוגרמים של חומר נפץ. "לפעולה מהסוג הזה שהייתה מתבצעת אחת לשנה, היו מקבצים את מיטב האנשים, מכל המחנות ומכל הגופים האחרים של הפלמ"ח שהיו באזור",ⁱⁱ נזכר יוסקה יריב. השבעה רוכזו משלוש מחלקות הפלוגה: עמוס כוכבי ממחלקת רמת יוחנן שעליו הוטלה המשימה של חיתוך התיל; הסייר הלל ספקטור שהכיר את השטח מסיורים מוקדמים; יעקב רוז'נסקי, יאיר רבינוביץ ויאיר פינקל ממחלקת גבת; מרים לנדאו ומפקד הפעולה רפי "התרנגול" ממחלקת יגור.

הם רוכזו ביגור, ורק שם שמעו כולם מה מוטל עליהם. "כולנו חיכינו כבר להתנקם ברדאר הזה שהפריע להביא את אוניות המעפילים... והנה, אנחנו יושבים כאן, ומרגישים שאנחנו הולכים לעשות משהו בנידון", נזכר עמוס כוכבי.ⁱⁱⁱ הכיתה קיבלה תדריך מפי המ"פ נחמיה שיין והסמג"ד וקצין המבצעים של הגדוד, דן לנר. כמי שהיה מצנחני היישוב אל מעבר לקווי האויב הנאצי באירופה במלחמת העולם השנייה, לנר היה מנוסה בפעילות חבלנית, מתקופת שהותו ביוגוסלביה בקרב הפרטיזנים של טיטו, ובאוסטריה. חלק מחברי החוליה התנסו בחדירה למחנה צבאי, מהשתתפותם בפריצה לעתלית. נזכר רפי איתן:ⁱⁱⁱ "הוצבתי ביחידת האבטחה לאחר שהתחננתי לפני 'תרנגול' לשתף אותי בפעולה. היענותו החיובית הצטיירה אז בעיניי כאות הצטיינות... כולנו היינו צמאים לצאת לפעולות... ראינו בפיצוץ הרדאר את מתן חלקנו במפעל ההעפלה".

בגלל צו החשאיות הגיעו הלוחמים בנפרד למקום מפגש בגן בנימין בחיפה, שם קיבלו כתובות למקומות מסתור בתום המבצע ותרגלו דרכי הגעה אליהם. בהמשך התרכזו בכיתה של בית ספר סמוך וקיבלו מאנשי ה"הגנה" בחיפה נשק ושקים עם חומר נפץ גולמי, ג'לניט, אותו לשו בידיים כדי להתקינו לפעולה. אדי החומר גרמו לבחילות ומפקד הפעולה אף איבד לרגע את ההכרה. שלוש מוניות שעבדו בשירות ה"הגנה" הובילו אותם לשטח ההיערכות, מרחק כמה מאות מטרים צפונית ליעד. מחנה הרדאר נמצא סמוך למנזר הנזירות הכרמליתיות, בשטח שבינו לבין מנזר סטלה מאריס, המרוחק כקילומטר.

החוליה הפורצת הסתננה עד המחנה בחסות החשיכה היורדת מוקדם בחודש ינואר. בזה אחר זה נפרצו גדרות התיל, מבלי שהשומרים יבחינו במתרחש. כוכבי:^{iv} "חתכתי את הגדר... עשיתי פרץ גדול מאד... החברה הגיעו לגדר ועברו אותה פנימה. תלינו סמרטוט לבן, שנדע מאיפה אנחנו יוצאים". מפקד הפעולה טיפס על הקיר בגובה שני מטרים שהקיף את מיתקן הרדאר עצמו. הוא ירד בעברו השני והניח לרגלי אנטנת הרדאר את חומר הנפץ שהועבר אליו בשני שקי מספוא. גינצבורג הפעיל את עפרונות ההשהיה שהיו אמורים לפעול לאחר 45 דקות והלוחמים יצאו מהמחנה מבלי שאיש ירגיש בהם. הם נסוגו יחד עם חוליית האבטחה במשאית שחיכתה להם ולאחר כמה תקלות הגיעו לדירות המסתור.

45 דקות ויותר ציפו הלוחמים לשמוע את הדי הפיצוץ שיוכיח את הצלחת הפעולה – אך שום פיצוץ לא החריד את מנוחתם של תושבי חיפה. האם המטען לא פעל? האם נתגלה ונוטרל? רק עם הופעת העיתונים בימים הבאים למדו כי בשעה שכבר סיימו את מלאכתם ונסוגו, בשעה 20:15 בערך, טילפן אלמוני למפקדת חיל האוויר הבריטי בהר הכרמל. האיש המליץ שחיילי הבסיס בסטלה מאריס יפנו במהירות את המקום כיוון שעתיד להתפוצץ בו מטען רב עוצמה שיסכן את חייהם. קצין בריטי שהיה ככל הנראה בקי בחבלה אזר אומץ, גילה את המטען והצליח לנטרל את מנגנון ההפעלה.

בהמשך נודע כי המטלפן האלמוני עשה זאת בשליחות מפקדת ה"הגנה", על פי העיקרון של פגיעה במיתקן העוקב אחר תנועת אוניות המעפילים, אך לא פגיעה בנפש. לדברי עמוס כוכבי, סיפר להם יצחק רבין, קצין ההדרכה של הגדוד, שהמזהיר את הבריטים היה רמטכ"ל ה"הגנה" יצחק שדה בעצמו. בשורות הפלמ"ח התקיימו דיונים בנידון, האם בשם טוהר הנשק נכון היה להזהיר את הבריטים וכתוצאה מכך לסכל את פיצוץ הרדאר שלמענו הסתכנו הלוחמים. הלוחם כוכבי:^v "הייתה אמונה מלאה... לא היה לי ספק בקשר לטוהר הנשק. בהחלט, לא היה לי פקפוק בשביל מה היה צריך לטלפן. יכולנו להרוג שם כמה אחדים".

מקץ עשרים שנה שמע המג"ד שריג על תחושת האוייב. בשיחה אקראית עם בריטי שפגש ברכבת התחתית בלונדון התברר לאיש שנחום שריג ישראלי. הוא הזמינו ללגום איתו מבקבוק ויסקי ולשאלת שריג לכבוד מה השתייה, השיב הבריטי: "ב-46 הייתי בחיל הקשר וישבתי על הכרמל ברדאר... מה שהישראלים עשו לי שם לא אשכח לעולם... אתם הודעתם לנו שזה עומד להתפוצץ וזה הציל את חיי".^{vi} גם בתחנת המשטרה בחוף גבעת אולגה הוזהרו הבריטים לפני הריסתה בפיצוץ. שם הם לא שעו לאזהרה, שוטרים רבים נפצעו ואחד מת מפצעיו.

על פשיטת לוחמי הגדוד הראשון בסטלה מאריס אמר יגאל אלון:^{vii} "לא הצטערנו על שהזרנו את הבריטים מפני המוות הבטוח. החדירה הנועזת כשלעצמה השאירה רושם רב על כל מבין בהלכות קרב, ובפרט על האנגלים, שהיטיבו לדעת את טיב ביצוריהם וסדרי השמירה הקפדניים הנהוגים במחנה".

ⁱ יריב, בראיון לארכיון בית יגאל אלון בגינוסר
ⁱⁱ כוכבי, בראיון לארכיון בית יגאל אלון בגינוסר
ⁱⁱⁱ איתן, טיוטת זיכרונות וראיון למחברים, 2007
^{iv} כוכבי, בראיון לארכיון בית יגאל אלון בגינוסר
^v כוכבי, בראיון לארכיון בית יגאל אלון בגינוסר
^{vi} שריג, בראיון לארכיון בית יגאל אלון בגינוסר
^{vii} אלון, בספר תולדות ה"הגנה" ג' 2, ע' 867